

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Коваль Ольги Іванівни на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», подане до захисту у спеціалізовану Вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження.

Міжнародна правова допомога під час проведення процесуальних дій є чи не найбільш значущою формою здійснення співробітництва в кримінальному провадженні, а тому є фундаментальною для інших її видів. Про активну міждержавну співпрацю з питань кримінального судочинства свідчать статистичні дані, що відображені на сайті Офісу Генерального прокурора, відповідно до яких у 2022 році до уповноважених органів України надійшло 1508 звернень іноземних держав про виконання процесуальних дій, 1600 було виконано, щодо 142 прийнято рішення про відмову у їх виконанні. У 2023 року надійшло 1287 звернень компетентних органів іноземних держав про виконання процесуальних дій, виконано – 1302, а щодо 52 прийнято рішення про відмову у їх виконанні. Також у 2022 та 2023 роках до іноземних держав було підготовлено відповідно 534 та 526 звернень про надання міжнародної правової допомоги.

З огляду на те, що здійснюючи досудове розслідування кримінального провадження, не завжди можливо досягти виконання його завдання, забезпечити розумні строки його здійснення, отримати допустимі докази без залучення можливостей міжнародних інстанцій, постає необхідність у запитуванні національними органами міжнародної правової допомоги в компетентного органу іноземної держави або ж навпаки.

Чимало теоретичних і практичних питань залишаються актуальними через швидку імплементацію міжнародних норм у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство без урахування особливостей його здійснення. Тож обґрунтованою видається необхідність детального дослідження питання здійснення міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування, зокрема щодо міжнародного договору як однієї з юридичних підстав її надання, змісту запиту згідно з їхніми положеннями, особливостей проведення процесуальних дій, сутності здійснення нагляду прокурора, відомчого й судового контролів під час такої співпраці тощо.

Про потребу вдосконалення міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні заявило 34,7 % опитаних дисертантом практичних працівників, а 47,7 % визначили

необхідність удосконалення запиту про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні. З урахуванням викладеного актуальність обраної теми дослідження Коваль О. І., спрямованого на розв'язання проблем міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування з метою вдосконалення цього кримінального процесуального інституту, законодавства та практики його застосування, не викликає сумнівів як у науковому, теоретичному, так і у практичному аспектах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021), Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021) та узгоджується з Пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки на період до припинення або скасування воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ.

Методологічну основу дисертації становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: *діалектичний* метод пізнання соціальних явищ і процесів, завдяки якому розглянуто всі порушені питання в сукупності, динаміці та взаємозв'язку; *історико-правовий* – використано під час дослідження тенденцій розвитку міжнародної правової допомоги в кримінальному процесі України та зарубіжних країн; *формально-юридичний* – у межах аналізу порядку надання міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні, порядку й умов виконання запиту компетентного органу іноземної держави і, навпаки, під час його підготовки національними органами для подальшого скерування запитуваній стороні, порядку проведення процесуальних дій за такої співпраці, особливостей здійснення нагляду прокурора, відомчого та судового контролів за дотриманням законодавства в цьому питанні; *порівняльно-правовий* – для зіставлення положень чинного КПК України з окремими положеннями КПК України 1960 року з питань міжнародного співробітництва, зокрема під час здійснення судового контролю за дотриманням законодавства в межах проведення процесуальних дій, які потребують спеціального дозволу, положень багатосторонніх і двосторонніх міжнародних договорів України з іноземними державами з питань правової допомоги в кримінальному провадженні тощо.

У дисертаційному дослідженні висвітлено і вирішено низку теоретичних, правових і практичних проблем міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування,

сформулювало науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального законодавства України й практики його застосування в частині досліджуваної проблематики.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Ціла низка результатів і висновків, які з них слідують, були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни. *Вперше* – обґрунтовано необхідність формування на законодавчому рівні окремих положень, що стосуються нагляду прокурора, відомчого й судового контролів під час міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування, у зв'язку з чим запропоновано доповнити КПК України окремою статтею «Нагляд і контроль при проведенні процесуальних дій» глави 43 «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій»; сформульовано визначення поняття та сутність нагляду прокурора під час міжнародної правової допомоги в кримінальному процесі, що полягає в здійсненні ним нагляду за дотриманням законності та повноти під час проведення органом досудового розслідування процесуальних дій на виконання запиту компетентного органу іноземної держави на території України або ж законності й обґрунтованості запиту про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час його підготовки з метою подальшого направлення до компетентного органу запитуваної сторони. Поруч з цим автором *вперше* запропоновано дефініцію поняття судового контролю під час міжнародної правової допомоги на стадії досудового розслідування, згідно з якою це процесуальна діяльність слідчого судді, що полягає в перевірці дотримання вимог закону органом досудового розслідування або прокурором, а також повноти реалізації наглядових функцій останнім у кримінальному провадженні під час підготовки запиту про міжнародну правову допомогу компетентному органу іноземної держави або ж, навпаки, під час його виконання на території України.

Результати дисертаційного дослідження опубліковані у фахових виданнях України та були представлені у вигляді доповідей на всеукраїнських, міжнародних та міжвідомчих науково-практичних конференціях. Публікації повністю перекривають і вирішують завдання, що були поставлені в дисертаційному дослідженні.

Таким чином дисертаційне дослідження Коваль Ольги Іванівни виконане на високому науково-методичному і методологічному рівнях.

Результати і положення дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є

обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків досліджень дисертаційної роботи Коваль Ольги Іванівни не викликають жодних зауважень. Аргументовано, що інтеграційні процеси України в європейський правовий простір обумовили утвердження міжнародного співробітництва як самостійного інституту в Кримінальному процесуальному кодексі України. Доведено, що розширення обсягу правового регулювання міжнародної правової допомоги й узгодження його норм із міжнародними стандартами є тим дієвим засобом, за допомогою якого виконують завдання кримінального провадження, а також формується злагоджена співпраця з компетентними органами кримінального судочинства іноземних держав у напрямі неухильного дотримання та захисту законних прав, свобод й інтересів людини. Обґрунтовано необхідність формування на законодавчому рівні окремих положень, що стосуються нагляду прокурора, відомчого та судового контролів під час міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування та запропоновано доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України окремою статтею «Нагляд і контроль при проведенні процесуальних дій» розділу «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», яка має визначати особливості нагляду прокурора, відомчого та судового контролів під час міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування.

Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Наукові результати і положення, що виносяться на захист, одержані завдяки аналізу масиву нормативно-правових актів, у тому числі міжнародного характеру, рішень національних судів (171 ухвала), що розміщені в Єдиному державному реєстру судових рішень, а також офіційних статистичних даних, опублікованих на сайті Офісу Генерального прокурора, щодо міжнародно-правового співробітництва в кримінальному провадженні.

Обґрунтованість та достовірність одержаних дисертантом результатів, сформульованих висновків і пропозицій забезпечені завдяки використанню різноманітних методів наукового та практичного аналізу. Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукової

праці здобувачем загалом виконані і мета досягнута. Здобувач здійснив належну статистичну обробку отриманих даних.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертантка оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані і узагальнені в дисертаційному дослідженні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у: *законотворчій діяльності* – під час внесення змін і доповнень до КПК України для вдосконалення його положень, які регламентують порядок здійснення міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування (лист до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 23 травня 2024 року № 46/03/39 ВР); *правозастосовній діяльності* прокурора (акт впровадження Білоцерківської окружної прокуратури від 30 квітня 2024 року); *освітньому процесі* – під час укладання навчальних програм, навчально-методичних посібників, курсів лекцій, проведення семінарських і практичних занять (акти впровадження Білоцерківського національного аграрного університету від 25 квітня 2024 року, Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2024 року № 71-оп); *науково-дослідній діяльності* – під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнень аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних і проектів нормативно-правових актів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2024 року № 72-нд).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Дисертаційна робота Коваль Ольги Іванівни викладена українською мовою на 248 сторінках. Структура роботи відповідає вимогам МОН України та положенню про присудження ступеня доктора філософії. Вона структурована і складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (193 найменування) та додатків. Результати дослідження представлені у 4-ох додатках.

Мета дисертаційного дослідження визначена дисертанткою досить лаконічно, чітко і вдало та полягає у: аналізі сутності міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування, наукове обґрунтування основних засад й особливостей здійснення нагляду та контролю за дотриманням законодавства під час її здійснення з метою формування наукових пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в частині міжнародної правової допомоги.

Відповідно до поставленої мети було чітко визначено та розкрито завдання дисертаційного дослідження.

У *першому розділі* авторка послідовно розкриває генезу міжнародного співробітництва та принципів, які є фундаментальними для нього, виокремлюючи сім періодів, у межах яких відбулося його формування на теренах України, а саме: стародавні часи (з найдавніших часів до V ст. н.е.), період Київської Русі (V–XIV ст. н.е.); період приналежності до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (XIV ст. – друга половина XVII ст.); період Гетьманщини (XVII–XVIII ст.); період приналежності до складу Російської та Австро-Угорської імперій (друга половина XVIII ст. – початок XX ст.); період Української Радянської Соціалістичної Республіки (1919–1991); період незалежності (з 1991 року й донині). Заслуговує на увагу визначення автором особливостей формування міжнародного співробітництва на території іноземних держав, характерних для певних історичних етапів, а саме у: період Стародавнього світу; у період середніх віків; період Нової історії.

На підставі здійсненого дослідження Коваль О. І. слушно констатує, що правові основи, які формувалися впродовж століть у законодавствах країн Європи й США, сприяли об'єднанню іноземних держав у міжнародні організації та укладанню численних міжнародних договорів у XX столітті, а єдиною метою стало їх єднання задля утвердження прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина, верховенства права й підтримання міжнародного правопорядку.

У *другому розділі* здобувачка, досліджуючи поняття, зміст і правові основи регулювання надання міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні, особливу увагу зосереджує на сутності запиту про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час здійснення досудового розслідування, а також порядку та умовах його виконання на території України.

Змістовним є обґрунтування авторкою необхідності правового регулювання питання порядку продовження строку виконання процесуальних дій на території України та його закріплення в ст. 558 КПК України. Запропоновано в разі неможливості конкретно визначити строк, на який може бути продовжено виконання процесуальних дій на території України, передбачити можливість продовження його центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до ч. 3 ст. 545 КПК України, на строк, об'єктивно необхідний для виконання запитуваних процесуальних дій, тобто він є таким, який визначають у кожному конкретному випадку.

Заслуговує на увагу виокремлення ознак, які притаманні процесуальним діям під час міжнародної правової допомоги в стадії досудового розслідування:

1) їх проводять за наявності відповідних підстав; 2) види процесуальних дій можуть бути передбачені як КПК України, так і міжнародним договором, ратифікованим Верховною Радою України у встановленому законом порядку, або інші будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України на засадах взаємності, у разі відсутності міжнародного договору між державами; 3) результати проведення процесуальних дій оформлюють у встановленому порядку та у визначеній формі.

Слушно звертається увага на те, що термін дії дозволу на проведення процесуальної дії на території запитуваної сторони не обмежується строками, визначеними КПК України, на відміну від строку дії дозволу на проведення слідчих (розшукових) дій на території України. Аргументовано необхідність узгодження норм КПК України, що визначають процесуальні строки проведення слідчих (розшукових) дій або строки застосування заходів забезпечення кримінального провадження, з положеннями ст. 562 КПК України щодо необмеженого строку дій спеціального дозволу.

У третьому розділі дисертаційного дослідження Коваль О. І. розглядає питання контролю та нагляду за дотриманням законодавства про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування.

У контексті досліджуваних питань дисертанткою доведено, що судовий контроль у кримінальному процесі виконує роль арбітра між процесуальною діяльністю органів досудового розслідування та прокурора, з однієї сторони, і слідчим суддею – з другої, оскільки саме суд під час розгляду клопотань учасників провадження аналізує та констатує, чи є правомірним втручання в приватне життя або спілкування громадян, чи правомірно обмежують їхні права та чи є необхідність у застосуванні такого обмеження тощо.

Коваль О. І. розглядає сутність судового контролю під час міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування як процесуальну діяльність слідчого судді, що полягає в перевірці дотримання вимог закону органом досудового розслідування або прокурором, а також повноту реалізації наглядових функцій останнім у кримінальному провадженні під час підготовки запиту про міжнародну правову допомогу компетентному органу іноземної держави або ж, навпаки, під час його виконання на території України.

Авторка послідовно наводить переконливі аргументи щодо необхідності формування на законодавчому рівні окремих положень, що стосуються нагляду прокурора, відомчого та судового контролів під час міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування. У зв'язку з цим Коваль О. І. пропонує доповнити КПК України

окремою статтею «Нагляд і контроль при проведенні процесуальних дій» глави 43 «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій».

У результаті проведеного дослідження здобувачем запропоновані та сформульовані й інші рекомендації та пропозиції правового, організаційного та прикладного характеру в контексті питань, що розглядалися.

Викладене вище є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації *Коваль Ольги Іванівни* на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування» як самостійного наукового дослідження актуальної, важливої для науки та практики проблеми.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Отримані результати дисертаційного дослідження Коваль О. І. на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування» слід використовувати у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту:

1. Із змісту анотації дисертації вбачається, що авторка досліджуючи особливості судового контролю під час проведення процесуальних дій у стадії досудового розслідування у межах міжнародної правової допомоги, свою увагу зосередила на розширенні контрольних повноважень суду. Водночас при дослідженні проблем судового контролю за дотриманням законодавства при проведенні процесуальних дій, які потребують спеціального дозволу, авторка не уточнювала повноважень, що потребують відповідного нормативного закріплення у положеннях КПК України, а на сторінці 197 Коваль О. І. вказує на актуалізацію формулювання та закріплення в окремій статті КПК України положення, присвяченого особливостям здійснення такого судового контролю, шляхом внесення відповідних змін і доповнень. Проте дисертантці варто презентувати проект внесених змін і доповнень до вказаного законодавчого акту стосовно процесуальних особливостей здійснення судового контролю під час міжнародного співробітництва із зазначенням повноважень, якими необхідно наділити слідчого суддю під час здійснення такого виду кримінальної процесуальної діяльності.

2. Дисертантка на сторінках 149-150 аргументовано звертає увагу на незгодженість норм КПК України, що визначають процесуальні строки

проведення слідчих (розшукових) дій або строки застосування заходів забезпечення кримінального провадження, з положеннями ст. 562 КПК України щодо необмеженого строку дій спеціального дозволу. Під час публічного захисту хотілось би дізнатись власне бачення Коваль Ольги Іванівни щодо шляхів вирішення окресленої проблематики.

3. У дисертаційному дослідженні у підрозділі 2.4 «Проведення процесуальних дій в порядку надання міжнародної правової допомоги на території України» авторка достатньо ґрунтовно аналізує сутність, класифікацію, ознаки, яким мають відповідати процесуальні дії під час міжнародної правової допомоги в стадії досудового розслідування, а також процесуальний порядок їх проведення. У підсумку Коваль О. І. зауважує, що для ефективного розслідування кримінальних правопорушень і всебічної співпраці з компетентними органами іноземних держав видається за необхідне законодавчо визначити та закріпити поняття процесуальних дій у порядку надання міжнародної правової допомоги в ст. 561 КПК України шляхом внесення доповнення до нього. На прилюдному захисті авторці необхідно деталізувати своє бачення стосовно формулювання поняття процесуальних дій у порядку здійснення аналізованої форми міжнародного співробітництва.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за авторськими публікаціями ця робота є внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі кримінального процесу.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація *Коваль Ольги Іванівни* на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота Коваль Ольги Іванівни на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування.

2. Дисертація Коваль О. І. на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – **Коваль Ольга Іванівна** *заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».*

Рецензент:

**доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Ольга КУБАРЄВА

